

Viksne J., Svazas S., Czajkowski A., Janaus M., Mischenko A., Kozulin A., Kuresoo A., Serebryakov V. 2010.

Atlas of Duck Populations in Eastern Europe. Akstis, Vilnius.

W opracowaniach dotyczących liczebności i rozmieszczenia ptaków na kontynencie europejskim (np. Hagemeyer & Blair 1997, BirdLife International 2004), dane odnoszące się do populacji wybranych gatunków ptaków w krajach Europy wschodniej (na wschód od Polski) podawane były często w szerokim zakresie liczbowym i z komentarzem o słabo poznanym rozmieszczeniu. Tym bardziej cieszy ukazanie się w roku 2010 interesującej pozycji, która w przypadku jednej z rodzin tą wiedzę precyzuje.

Atlas omawiający populacje kaczkowatych we wschodniej Europie zawiera podsumowanie dotychczasowej wiedzy o 11 gatunkach z rodzaju *Anas* i *Aythya* (świstunie, krakwie, cyraneczce, krzyżówce, rożeńcu, cyrance, płaskonosie, podgorzałce, głowienie, czernicy i ogorzałce), występujących w sześciu krajach na wschodnich rubieżach kontynentu (w Estonii, Łotwie, Litwie, Białorusi, Ukrainie i europejskiej części Rosji). Omawiana książka nie przypomina typowego atlasu rozmieszczenia, ale jest szczegółową monografią tej rodziny ptaków.

Opis każdego gatunku składa się z 10 rozdziałów. Rozpoczyna go omówienie rozmieszczenia populacji lęgowych w poszczególnych krajach, z mapami pokazującymi zasięg lęgowy gatunku, a w przypadku państw posiadających atlasy rozmieszczenia ptaków lęgowych (Litwa, Łotwa i Estonia), także zasiedlenie pól atlasowych. W rozdziale drugim znajdujemy charakterystykę biotopu i preferencje siedliskowe wraz z tabelą zawierającą zagęszczenia lęgowe w zależności od typu siedliska (zatoki, jeziora, bagna, łąki nadrzeczne, stawy itd.). Kolejny rozdział przedstawia oceny populacji lęgowej w każdym z analizowanych krajów, z odwołaniem do cytowanego źródła. Szczególnie cenne są informacje dotyczące szacunków w europejskiej części Rosji, do tej pory podawane najczęściej w postaci przedziałów liczbowych o wielkim zakresie. Warto zauważyć, że na obszarze wschodniej Europy lęgnie się około 70% wszystkich omawianych kaczek gniazdujących na kontynencie europejskim (w przypadku świstuna, rożeńca i ogorzalki nawet ok. 90%). Zmiany liczebności i ich przyczyny oraz główne zagrożenia są tematem następnego rozdziału. Trendy omówiono dla wybranych obszarów badanych w dłuższej skali czasu, często w przeciągu kilkudziesięciu lat. Mimo ogromnego obszaru (5,4 mln km²), który omawia niniejsza pozycja i odmiennych zmian w poszczególnych rejonach, generalnie dominuje negatywny trend w populacjach kaczkowatych, szczególnie zauważalny w ostatniej dekadzie. Koresponduje to dobrze z danymi z zachodniej Europy (BirdLife International 2004). Także główne przyczyny odpowiadające za obniżenie populacji większości gatunków są podobne do tych, notowanych na zachodzie i związane są najczęściej z działalnością człowieka, np. degradacja siedlisk lęgowych (m.in. odwadnianie i zarastanie łąk zalewowych, czy przekształcanie dużych terenów w rosyjskiej tundrze pod przemysł związany z wydobyciem ropy i gazu). Za duże zagrożenie uznaje się także liczne populacje introdukowanych ssa-ków drapieżnych: norki amerykańskiej i jenota.

Kolejne rozdziały omawiają sytuację gatunków w okresie połegowym: główne szlaki migracyjne, miejsca występowania największych koncentracji na pierzowiskach oraz podczas migracji i zimowania. Omówiono tu m.in. wiadomości powrotne z ptaków obrączkowanych na tym obszarze (z wyjątkiem krzyżówki, tylko na podstawie danych łotewskich), fenologię wiosennych pojavów w zależności od położenia lęgówisk, czy wykaz kluczowych ostoi poszczególnych gatunków. Przedostatni rozdział dotyczy zarządzania populacją i opisuje główne czynniki wpływające na liczebność kaczkowatych. Wśród nich wyróżniają się polowania, gdyż na większość gatunków można polować w omawianych krajach. Przykładowo, szacunek strzelonych cyraneczek we wschodniej Europie jest oceniany na ok. 400 tys. os., czyli ponad połowę stanu tamtejszej populacji lęgowej. Rozdział końcowy podsumowuje dotychczasową wiedzę oraz wskazuje tematy do przyszłych badań.

Recenzowana książka scala informacje zawarte w ponad 300 publikacjach (głównie rosyjskojęzycznych), na ogół trudno dostępnych dla badaczy z zachodniej Europy, tym bardziej należy być zadowolonym z faktu, że została opublikowana w języku angielskim. Na pewno będzie ona bardzo

przydatna przy kolejnych ogólnoeuropejskich podsumowaniach, a także przy wielkoskalowym planowaniu ochrony omówionych w niej gatunków, gdyż zdecydowana większość ich populacji lęgowych skoncentrowana jest we wschodniej części Europy.

Literatura

- BirdLife International 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife International. BirdLife International Series No. 12. Cambridge.
- Hagemeijer E.J.M., Blair M.J. (eds). 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T&AD Poyser, London.

Łukasz Ławicki

